

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

MOX Plant Case – důsledek fragmentace mezinárodního práva

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor: Vojtěch Pospíšil

2013

Konzultant: JUDr. PhDr. Veronika Bílková, E.MA., Ph.D.

VI. ročník SVOČ

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 7. dubna 2013

Vojtěch Pospíšil

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval paní JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, E.MA., Ph.D za její čas, ochotu a velmi cenné rady, které mi věnovala při psaní této práce.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Případ Irsko v. Velká Británie (MOX Plant case).....	5
a) Pozadí sporu	6
b) Řízení před Tribunálem OSPAR	7
c) Řízení v rámci UNCLOS.....	8
I. Tribunál ITLOS	8
II. Tribunál podle dodatkového protokolu VII	10
d) Řízení v rámci Společenství	11
e) Závěr sporu	12
3. Fragmentace mezinárodního práva	13
4. Možná řešení	16
f) Řešení hmotněprávních konfliktů.....	16
g) Procesní zásady.....	18
5. Závěr.....	20
6. Seznam použitých zdrojů	21
7. Seznam použitých zkratk.....	23

Úvod

„Případ MOX plant case není rozhodně manifestací výkonného a efektivního řešení sporů.“¹

Úvodní citát prof. N. Schrijvera velmi výstižně demonstuje průběh a výsledek celého soudního sporu, který probíhal mezi léty 2001 až 2008. Můžeme zde pozorovat negativní důsledky fragmentace mezinárodního práva po stránce materiální, institucionální a v neposlední řadě také nevlí stran dohodnout se na smírném řešení.

Práce je systematicky rozdělena do dvou částí. První část je věnována rozboru sporu, skutkovým a právním problémům a celkové zasvěcení do věci. Druhá část se zabývá znázorněním obecných znaků fragmentace mezinárodního práva na jednotlivých částech sporu a nastínění některých možností jak takovým situacím předcházet, popř. jak je řešit co nejlépe.

Cílem práce je poukázat na jeden z aktuálních fenoménů mezinárodního práva na skutečném případu se všemi právními i faktickými důsledky, které to přináší.

Případ Irsko v. Velká Británie (MOX Plant case)

Případ Irsko v. Velká Británie, též MOX Plant case, je mezinárodním soudním sporem, ve kterém se naplno projeví praktické problémy, které sebou nese fragmentace mezinárodního práva a negativních důsledků z ní plynoucí. Mezi takové řadíme např. konkurující jurisdikci mezinárodních rozhodovacích orgánů, forum shopping, konflikt mezi substantivními normami a další. Za zmínku také jistě stojí, že se poprvé v praxi použilo řízení podle čl. 344 SFEU (resp. čl. 193 SESAE) pro porušení povinnosti obligatorního řešení sporu v rámci práva Evropských společenství, velmi neobvyklé použití institutu předběžného

¹ *Schrijver N.*, The MOX plant case (Ireland - United Kingdom) record of proceedings 2001-2008, The Hague, ,Permanent Court of Arbitration, 2010, s. 12

opatření a také poprvé rozhodoval Tribunál podle Konvence pro ochranu mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku.

Pozadí sporu

V roce 1992 podal žádost společnost British Nuclear Fuels (BNFL) o povolení k výstavbě továrny na výrobu MOX paliva. Jedná se o typ radioaktivního paliva pro atomové elektrárny z již použitého paliva. Následně byl vypracován posudek EIA, tedy dopad na životní prostředí, kde se mimo jiné uvádí, že jakýkoliv potenciální únik radioaktivního materiálu by měl nepodstatný dopad na životní prostředí. BNFL obdržela všechna potřebná stavební povolení od příslušných úřadů roku 1994 a stavba byla dokončena v roce 1997. Po dokončení výstavby musela BNFL ještě žádat o povolení k zahájení provozu. Téhož roku také Evropská komise vydala názor ve smyslu čl. 37 SESAE, kde Komise potvrdila, že nehrozí žádné riziko pro ostatní členské státy. Dále Velká Británie zahájila konzultace, které měly prokázat ospravedlnitelnost a výhodnost výstavby této továrny. Na konci roku 2001 obdržela BNFL povolení k zahájení provozu továrny.

Irsko, které sousedí přibližně 110 mil od místa továrny, mělo dlouhodobě problém s výstavbou této továrny. Hlavní argumenty Irska byly, že transport radioaktivního materiálu může ohrozit stav mořského prostředí, neboť palivo bylo určeno pro export pomocí lodí. Dále Irsko napadalo výsledek EIA i průběh konzultací vedených mezi léty 1997-2001.

Řízení před Tribunálem OSPAR

Jak bylo zmíněno výše, Irsko nebylo spokojeno s průběhem konzultací, které probíhaly v letech 1997 – 2001. Irsku byly dány k dispozici dvě kopie zpráv z průběhu konzultací, nicméně Irsku se nelíbilo, že velká část dokumentů byla promazána, a že se jednalo jen o zlomek informací. Velká Británie to zdůvodnila ochranou obchodního tajemství průmyslovými právy.

Irsko učinilo 15. června 2001 podání v rámci Konvence pro ochranu mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku (OSPAR), dle článku 32². Hlavním bodem návrhu bylo porušení čl. 9, který konstituuje povinnost členským státům informovat ostatní členy o „stavu mořského prostředí a aktivit nebo opatřeních, které ho negativně ovlivní nebo mohly ovlivnit“ (*on the state of the maritime area, on activities or measures adversely affecting or likely to affect it*).

Tribunál se jako první otázkou překvapivě nezabýval svojí příslušností³, ale jako základní otázku řešil výklad článku 32 odst. 6 písm. a). Irsko požadovalo zahrnutí i dalších instrumentů (např. Deklarace z Ria), čemuž Tribunál nevyhověl s tím, že tento článek nebyl zamýšlen k extenzivnímu výkladu⁴. Pokud jde o stížnost samotnou, tak té vyhověno také nebylo; dokumenty, které si Irsko vyžádalo, (vzhledem k předchozím, které byly proškrtané) se netýkaly stavu mořského prostředí, ale i kdyby se ho týkaly, tak se nejednalo o aktivity nebo opatření, které by ho negativně ovlivnily nebo mohly ovlivnit⁵. Tribunál tak došel k závěru, že Velká Británie neporušila čl. 9 Konvence OSPAR⁶. Za poznámku jistě stojí to, že Velká Británie argumentovala ve svém podání nedostatkem příslušnosti Tribunálu v dané otázce, a že Evropský soudní dvůr má v dané věci výlučnou pravomoc⁷ dle článku 292, současného čl. 344 Smlouvy o fungování Evropské unie, respektive čl. 193 smlouvy o

² *The Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic*, 2354 UNTS 67; 32 ILM 1069 (1993), čl. 32

³ Tribunál se spokojil s tím, že *prima facie* je příslušný a tuto otázku vůbec neřešil. Je to překvapivější tím, že i Irsko ve svém podání ze dne 7. března 2002, odst. 2 „si přeje zhodnotit dodržování závazků Velké Británie vyplývajících z Konvence OSPAR, Úmluvy UNCLOS a ustanoveními práva Evropských společenství, zvláště pak nařízení 96/29/EURATOM.“

⁴ Odst. 85 závěrečného rozsudku.

⁵ Odst. 163-182 *Ibid*

⁶ Odst. 185 *Ibid*

⁷ Body 3.15-3.17 protinávru Velké Británie z 6. června 2002.

Euratomu. Tímto argumentem, jak bylo zmíněno výše, se Tribunál příliš nezabýval a vycházel z toho, že je *prima facie* příslušný. Nakonec se toto ustanovení ukázalo jako jedno z klíčových v celém sporu.

Řízení v rámci UNCLOS

Řízení v rámci mechanismu Úmluvy OSN o mořském právu (UNCLOS) probíhalo souběžně s řízením v před Tribunálem OSPAR a zároveň probíhalo před Tribunálem pro mořské právo (ITLOS) i Tribunálem podle dodatkového protokolu VII. Přestože první podání ze strany Irska směřoval právě k Tribunálu podle dodatkového protokolu VII, nejprve se podíváme na řízení před ITLOS, které se zabývalo předběžným opatřením.

Tribunál ITLOS

Řízení bylo zahájeno 9. listopadu 2001, tedy patnáct dní po podání k Tribunálu podle dodatkového protokolu VII. Irsko po ITLOS požadovalo vydání předběžného opatření⁸, aby Velká Británie pozastavila autorizaci továrny MOX nebo alternativně, aby zabránila jejímu provozu; dále aby zajistila, že nebude žádný pohyb radioaktivního materiálu po vodě, a aby nedělala nic, co by mohlo ztížit spor nebo ztížit jeho řešení⁹.

Velká Británie se ve své odpovědi, mimo věcných argumentů, kterými obhajovala legalitu i legitimitu továrny MOX, zaobírala otázkou příslušnosti Tribunálu. Argumentuje se zde čl. 282 UNCLOS, který, jak se později ukáže, je klíčový. Velká Británie argumentuje i tím, že i samo Irsko upozorňuje na to, že existuje závazek v rámci více mechanismů^{10 11}.

⁸ *United Nations Convention on the Law of the Sea*, 1833 UNTS 3; 21 ILM 1261 (1982), čl. 290

⁹ Odst. 150 podání Irska z 9. listopadu 2001.

¹⁰ Podání z 7. března 2002 viz. výše

První otázkou bylo, že stejně jako v řízení před Tribunálem OSPAR i Tribunál ITLOS vyhlásil, že *prima facie* má pravomoc nad tímto sporem; zde to má však dalekosáhlejší důsledky, neboť se tím určila i příslušnost Tribunálu podle dodatkového protokolu VII¹². S argumentem Velké Británie se vypořádal velmi zajímavým způsobem. Predeším nesouhlasí s tím, že procedura urovnávání sporů dle OSPAR nebo smluv EU se týkala čistě závazků z těchto smluv a nikoliv ze Smlouvy UNCLOS, ale i pokud by se jednalo o práva a závazky, které by byly podobné nebo totožné s těmi v rámci Smlouvy UNCLOS, mají tato práva a závazky samostatnou existenci¹³. Tento výklad s sebou nese jeden velmi podstatný důsledek, popírají se tím základní procesní pravidla (*res iudicata* i *lis pendens*; viz podrobněji níže), neboť je nadále *de facto* možné se o jeden spor soudit u více institucí.

Pro rozhodnutí o vydání předběžného opatření je třeba splnit 3 kumulativní podmínky¹⁴:

1. Musí se vydat v zájmu zachování práv jedné strany (Irska) nebo předejít škodám na mořském prostředí,
2. Orgán, který poté bude spor vést, musí mít příslušnost alespoň *prima facie*,
3. Musí zde být naléhavý zájem.

Tribunál shledal, že první dvě podmínky splněny byly, nikoliv však třetí¹⁵. O to zajímavější je, že přesto vydal předběžné opatření, nicméně s jiným obsahem¹⁶. Irsko s Velkou Británií mělo okamžitě vstoupit do konzultací za účelem a) výměny informací ohledně možného dopadu provozu továrny MOX na Irské moře, b) monitoringu rizikových faktorů provozu továrny MOX a c) navrhnutí způsobu prevence před znečištěním mořského prostředí, které by mohlo vzniknout.

Kuriózní je, že předběžné opatření, které navrhlo Irsko nemělo podle rozhodnutí Tribunálu ITLOS dostatečnou urgentnost na jeho vydání, ale to, které Tribunál vydal ze své vlastní iniciativy již tímto nedostatkem netrpělo. Je pravdou, že požadavek Irska je v porovnání s tímto přeběžným opatřením přísnější. Zpětně je tento krok Tribunálu chválen a spíše brán jako pozitivum (jako jedno z mála, které tento spor přinesl).

¹¹Odst. 2-7 odpovědi Velké Británie z 15. listopadu 2001.

¹² Podle čl. 290 UNCLOS, musí mít ten soudní orgán, který rozhoduje v meritu sporu, příslušnost alespoň *prima facie*, aby byla založena příslušnost orgánu, který vydává předběžné opatření.

¹³ Odst. 50 závěrečného rozsudku z 3. prosince 2001.

¹⁴ čl. 290 UNCLOS

¹⁵ Bod 81 závěrečného rozsudku

¹⁶ Bod 89 *Ibid.*

Tribunál podle dodatkového protokolu VII

Dva měsíce po rozhodnutí Tribunálu ITLOS byl konstituován Tribunál podle dodatkového protokolu VII. Po té, co proběhl standardní proces psaných vyjádření, následovala v červnu 2003 série ústních jednání, které byly zakončeny dvěma důležitými dokumenty – vyjádření předsedy Tribunálu ze dne 13. června 2003 a usnesení č. 3 ze dne 24. června 2003.

Není zapotřebí zde opakovat argumenty Irsku, ani protiargumenty Velké Británie, které ve své podstatě zůstávají stejné. Pro úplnost doplním, čeho se Irsko domáhalo: aby Tribunál rozhodl, že Velká Británie porušila řadu článků UNCLOS, aby Velká Británie neautorizovala továrnu na MOX palivo a zabránila jejímu provozu a samozřejmě přiznání náhrady nákladů řízení Irsku¹⁷.

Tribunál podle dodatkového protokolu VII je první institucí, která se svou příslušností zabývala podrobněji a do větší hloubky, než předchozí judiciální orgány. Přestože nepopírá svoji příslušnost *prima facie*¹⁸, tak v otázce práva Evropských společenství jsou zde některé komplikace. Smlouva UNCLOS je tzv. „mixed agreement“, což znamená, že smluvní stranou jsou jednak členské státy EU, tak EU jako subjekt nadaný právní způsobilostí¹⁹. Dále je zde bráno v potaz, že je tudíž velmi pravděpodobné, že se Evropský soudní dvůr tohoto případu ujme. To by v důsledku mohlo vést k vydání dvou konkurujících rozhodnutí, což by bylo nejen proti principu vzájemného respektu a zdvořilosti, který by měl existovat mezi orgány rozhodující o právech a závazcích jednotlivých smluvních stran, ale i obecně by to mohlo narušit celkovou důvěr v orgány v jejich pomoci s mírovým řešením sporů²⁰. Došlo proto k pozastavení řízení a Irsku byla nabídnuta možnost, aby žádalo o vydání předběžného opatření. Irsko toho hned využilo a 16. června a podalo žádost o vydání předběžného opatření. Argumentace i požadavek zůstávají opět totožné. Usnesením č. 3 Tribunál podle dodatkového protokolu VII odmítl vydat předběžné opatření, které Irsko požadovalo a to z důvodu nesplnění podmínky, že by hrozil vznik vážné škody v mořském prostředí. Přestože nastal

¹⁷ Bod 10.15 podání Irsku z 26. července 2002

¹⁸ Bod 5 vyjádření předsedy Tribunálu

¹⁹ Problematika „mixed agreements“ je kapitola pro samostatnou práci. Pro potřeby této je důležité vzít v potaz to, že není úplně jasné, který výkon práv a závazků, založený Smlouvou UNCLOS je přenesený na Evropská společenství. Pro doplnění, ve vyjádření Evropská komise z 15. května 2003 se říká, že v konkrétním sporu tyto ustanovení spadají do práva Evropských společenství. Nejedná se o nijak překvapivé tvrzení, protože každý orgán, instituce a obecně subjekt má tendenci si „přivlastnit“ co nejvíce pravomocí.

²⁰ Body 8-11 vyjádření předsedy Tribunálu

pokrok v jednáních mezi Irskem a Velkou Británií od vydání předběžného opatření ITLOS, tak Tribunál podle dodatkového protokolu VII potvrdil ono předběžné opatření, s tím, že by mělo dojít k rozšíření mezivládní spolupráce a vzniku systematické kooperace²¹.

Tímto bylo řízení v rámci mechanismů UNCLOS *de facto* ukončeno. Byla pak vydána ještě další tři procesní usnesení, kterými se odkládala platnost pozastavení řízení, až do léta roku 2008, kdy došlo k ukončení řízení *de iure*. Přestože se soud vůbec nedostal k řešení meritu věci, je zde patrný posun k vyřešení sporu.

Řízení v rámci Společenství

Samotnému řízení před Evropským soudním dvorem předcházelo řízení Komise s Irskem, kdy Irsko muselo dodat řadu dokumentů (např. podání v rámci mechanismů OSPAR i UNCLOS). Irsko však tomuto požadavku nevyhovělo, protože se jednalo o důvěrné dokumenty. Evropská komise se s tímto nedostatkem kooperace nespokojila a zahájila úkony podle současného čl. 258 pro porušení závazků, vyplývajících ze Smluv. 30. října 2003 bylo zahájeno řízení před Evropským soudním dvorem.

Stížnost Komise byla složena ze dvou částí. 1) Vinila Irsko z porušení současného čl. 344 SFEU a čl. 193. SESAE²², které zakládají povinnost obligatorně řešit spory dle Smluv, tak jak tyto Smlouvy stanoví. 2) Konstatování porušení současného čl. 4 odst. 3 SEU, podle kterých se členské státy zdrží všech opatření, jež by mohla ohrozit dosažení cílů Unie.

Evropský soud se dostal k otázce smíšených mezinárodních smluv, kterou už naznačil i Tribunál podle dodatkového protokolu VII. Na EU, jakožto mezinárodní organizaci, se vztahuje příloha IX UNCLOS a podle čl. 4 odst. 3 „taková mezinárodní organizace vykonává práva a plní povinnosti, které její členské státy, které jsou stranami, by jinak musely podle této úmluvy, o věcech jí se týkajících, jejichž pravomoc byla přenesena na ní těmito členskými státy. Členské státy této mezinárodní organizace, nesmí vykonávat pravomoc, kterou na ni přenesly.“ Podle současného čl. 216(2) SFEU je smíšená smlouva součástí

²¹ Body 65-67 usnesení č. 3

²² Oba tyto články mají totožný závazek. SESAE se vztahuje na EURATOM, ne jen na EU.

právního řádu Evropských společenství a je závazná pro její instituce i členské státy. K aplikaci tohoto ustanovení je však nezbytné, aby se jednalo o stejná práva a povinnosti uvedená v UNCLOS, i která upravuje dotčená mezinárodní organizace. Toto byl i jeden z argumentů Irska, že se o taková nejedná. Soud nicméně tuto argumentaci neakceptoval a poukázal na několik článků úmluv, dvě směrnice a řadu předchozích rozsudků. Z argumentace je patrné, že neexistuje jasné pravidlo jak se tímto problémem vypořádat; soud logicky užívá extenzivního výkladu²³.

Jak je patrné z výše uvedeného, Soud se nezabýval věcí v meritu, a proto nejpodstatnějším dopadem tohoto rozsudku je rozsah kompetencí, který napříště spadá do působnosti Evropských společenství. Je patrné, že otázky typu hranic států v mořském prostředí zcela jistě nespádají do kompetence Evropských společenství, ale již to není tak jasné u ostatních bodů, jimž se UNCLOS nebo i OSPAR zaobírají.

Závěr sporu

Jak již bylo zmíněno několikrát v textu výše, žádný ze soudů nebo arbitrážních tribunálů se nezabýval sporem v meritu a řešily se otázky příslušností jednotlivých orgánů a další procesní otázky. Celý spor probíhal od podzimu 2001 až do léta 2008, byť fakticky skončil v zimě 2007. Soudní řízení probíhalo u čtyř rozhodujících orgánů a to i souběžně.

Z průběhu tohoto sporu pramení více otázek, než na které je odpovídáno. Dále se zde objevují instituty, které se do této doby nikdy nevyužily.

Způsob, kterým ITLOS užil svého práva na vydání předběžného opatření. Předběžné opatření bylo vydané v rámci povinnosti spolupráce mezi Irskem a Velkou Británií. V tu dobu byly strany sporu hluboce rozděleny a ochota spolupráce byla na bodu mrazu. ITLOS vydáním takového předběžného opatření značně snížil napětí mezi státy a představil zajímavý a pozitivní způsob užití předběžného opatření jako mechanismu na snížení konfliktu a zesílení spolupráce. Následně toho bylo užito například v *Land Reclamation by Singapore in an arend the Straits of Johnor Case*.

²³ Odst. 80-139 rozsudku Evropského soudního dvora C-459/03

Pro členské státy EU, tento případ ustavuje, že Evropský soudní dvůr, resp. Soudní dvůr Evropské unie, vykonává výhradní pravomoc u sporů mezi členskými státy, jehož předmětem je výklad nebo aplikace smíšené smlouvy, pokud se část toho sporu týká ustanovení, která existují i v rámci práva Evropských společenství. S tím přímo souvisí to, že členské státy budou opatrné při zahajování řízení u ITLOS, ale i tribunálů podle dodatkového protokolu VII/VIII nebo dokonce i Mezinárodního soudního dvora. Toto se samozřejmě netýká jen sporů o mořské životní prostředí, ale i mořské bezpečnosti a rybolovného výzkumu.

Dále řízení podle čl. 344 SFEU (resp. 193 SESAE) bylo poprvé uplatněno právě v tomto případě, stejně jako řízení před Tribunálem OSPAR, který byl také poprvé sestaven kvůli tomuto sporu.

Do budoucna tento spor ukázal možné problémy při mezinárodním řešení sporů. Různé mezinárodní soudy a tribunály, které se zabývají paralelně stejnými závazky, které jsou založeny různými multilaterálními smlouvami, vytváří spor o to, který judiciální orgán danou věc má projednávat. Nikdy se nejednalo o otázku, kterou by odborná obec přehlížela, ale nikdy jí také nebyla věnovaná přílišná pozornost. Zpráva, kterou vypracovala v roce 2006 Komise pro mezinárodní právo, se touto procesní stránkou fragmentace zabývá spíše okrajově, nicméně naznačila, že se jedná o záležitost, která by měla být řešena. Podrobněji v následujících kapitolách.

Mimo otázek právní povahy, jistě stojí za zmínku i jak to fakticky dopadlo s oním zařízením pro výrobu paliva MOX. Projektová výrobní kapacita byla 120 tun/rok, nicméně reálná produkce byla 0.3 tun v období 2004-5, 2.3 tun v období 2005-6 a 2.6 tun v období 2006-7. Cena za výstavbu a provoz tvořila částku 1.2 miliard liber. Po havárii ve Fukušimské atomové elektrárně, která odebírala palivo právě odtud, došlo k uzavření továrny. Jedná se o výstižnou analogii k právním aspektům případu.

Fragmentace mezinárodního práva

Úvodem do druhé části uděláme stručný exkurz do teorie a historie fragmentace mezinárodního práva veřejného. Fragmentací mezinárodního práva se obecně rozumí

komplexní proces štěpení relativně jednotného systému mezinárodního práva podle regionálních a funkčních parametrů²⁴. Existují dva základní aspekty fragmentace: materiální a institucionální. Materiální aspekt fragmentace je spojen s normami mezinárodního práva, jejich funkčním a teritoriálním zařazením a vzájemnou interakcí. Institucionální aspekt je spojen s proliferačními tendencemi vzniku nových orgánů mezinárodního práva, převážně pak judiciálního nebo quasi-judiciálního typu. Celý tento proces je třeba chápat jako reflexi expanze mezinárodního práva do nových popř. diversifikovaných oblastí²⁵.

Fragmentace mezinárodního práva je fenomén, jehož počátky sahají až do období před Druhou světovou válkou. První nástin fragmentace byl formulován prof. Antonínem Hobzou jako varování před nacistickou a komunistickou koncepcí mezinárodního práva a jeho možného regionálního rozmělnění na ideovém nebo rasovém základě²⁶.

Případ *Irsko v. Velká Británie* (také uváděný jako *MOX Plant case*), jak je popsáno výše, je v meritu věci běžným mezinárodním sporem. Zajímavost a důležitost tohoto sporu leží na úrovni procesní. Nejedná se však o úroveň procesní v rámci již konkrétního judiciálního orgánu. Jde o problematiku přímo související s procesní fragmentací mezinárodního práva, přesněji nazývanou jako institucionální diferenciací a jejích důsledků, mezi něž se řadí problematika *forum shoppingu*, konkurující jurisdikce judiciálních orgánů²⁷, ale i otázky základních procesních pravidel (např. *lis pendens*, *res iudicata*).

Pro lepší orientaci v tomto sporu je vhodné rozlišit jednotlivé mechanismy, u kterých se spor řešil.

Celý spor byl postupně tedy řešen v rámci mezinárodněprávních režimů:

- 1) Režim ochrany životního prostředí – Konvence pro ochranu mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku (OSPAR),
- 2) Režim mořského práva – Úmluva OSN o mořském právu (UNCLOS),
- 3) Režim komunitárního práva – Evropská unie, resp. evropské společenství.

²⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA P., BÍLKOVÁ V., *Kodifikace a rozvoj mezinárodního práva*, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2008, s. 43

²⁵ UN Doc. A/CN.4/L.682 *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising From the Diversification and Expansion of International Law*, Report of the Study Group of the International Law Commission Finalized by Martti Koskenniemi, 13 April 2006, s.14.

²⁶ Hobza, A.: *Úvod do mezinárodního práva mírového*, Část II, Praha 1935, s. 511.

²⁷ P. Šturma a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 14-19

nebo:

- A. Univerzální mechanismus – UNCLOS,
- B. Regionální mechanismus – OSPAR, EU,

Výše zobrazené dělení je na základě dvou různých aspektů. Prvním z nich je aspekt funkční a druhý je aspekt regionální. Možnost různého dělení v závislosti na zvoleném klíči dokresluje komplexnost celého případu. Z hlediska fragmentace mezinárodního práva, zde může rozlišit oba aspekty štěpení; funkční aspekt je však mnohem výraznější.

V rámci těchto režimů probíhal sporu u čtyř judiciálních orgánů:

- ad 1) – a) Tribunál OSPAR,
- ad 2) – b) Tribunál podle přílohy VII, c) Mezinárodní tribunál pro mořské právo (ITLOS),
- ad 3) – d) Evropský soudní dvůr.

Porozumění odlišností mezi jednotlivými režimy je klíčové, protože vyvstává otázka, zda-li se nejedná o *self-contained regime*²⁸. To by mohlo mít za následek úplné vyloučení aplikace některých norem, příslušnosti soudů nebo i celých mechanismů mezinárodního práva²⁹. Na druhou stranu to neznamená úplnou izolaci od zbytku právního systému³⁰.

²⁸ Tuto otázku řeší např. zpráva Komise OSN pro mezinárodní právo z roku 2006, kde je definován jako silnější forma (*strong form*) subsystému obecného mezinárodního práva, kde se uplatňuje nejen zásada *lex specialis derogat generali*, a zároveň jsou některá pravidla modifikována nebo úplně vyloučena. Neexistuje však jasný výčet *self-contained regimes*. Jako typický příklad se uvádí diplomatické právo, u kterého je nauka jednotná, ale dále se někdy uvádí i režim WTO, právo EU, mořské právo, humanitární právo, ochrana životního prostředí, atd. U těchto sub-kategorií mezinárodního práva je nejednotný názor na to, jestli se jedná o pouze o tu slabší formu nebo o formu silnější, tedy *self-contained regime*. Viz. např. B. Simma, D. Pulkowski: Of Planets and the Universe: Self-contained Regimes in International Law in The European Journal of International Law Vol. 17, no. 3, 2006, s. 483-529, dále též. A. Lindroos, M. Mehling: Dispelling the Chimera of „Self-Contained Regimes“ International Law and the WTO in The European Journal of International Law, vol. 16., no. 5, 2005, s. 857-877.

²⁹ Jak např. vyplývá z případu před SDEU C-364/10 Maďarsko v. Slovensko nebo sporu před MSD 1986 Nicaragua v. USA

³⁰ Zpráva Komise OSN pro mezinárodní právo 2006, s 114

Možná řešení

V textu výše jsou vypsány negativní dopady, které s sebou MOX Plant Case přinesl. Je proto otázkou, jakým způsobem obdobné situace řešit pokud nastanou, a ideálně jak jim předcházet. V zásadě existují dva typové způsoby řešení podle toho, jestli řešíme otázku hmotněprávní nebo procesněprávní. Tato řešení nestojí izolovaně formou dvou výlučných alternativních řešeních, ale je vhodné aplikovat oba způsoby.

Řešení hmotněprávních konfliktů

Komise pro mezinárodní právo v již zmiňované studii z roku 2006 se touto otázkou zabývala a nabídla čtyři možnosti řešení konfliktů práva, které velmi stručně popíše a podíváme se na ně z hlediska případu MOX Plant. Jedná se tedy o následující možnosti:

- a) *Lex specialis derogat lege generali*
- b) *Lex posterior derogat lege priori*
- c) *Systematická integrace*
- d) *Hierarchizace mezinárodního práva*

Lex specialis je obecným principem uplaňovaným ve vnitrostátním právu, podle kterého norma zvláštní má přednost před normou obecné povahy za předpokladu, že upravují stejnou otázku. Aplikace však není bezpodmínečná; obecné kogentní normy nemohou být derogovány. Aplikace je též komplikována při rozlišení, zda daná věc spadá „pouze“ do subsystému mezinárodního práva nebo jestli jde o *self-contained regime* jak je nastíněno výše. Aplikační nesnáze také přináší otázka, které normy jsou speciální, které obecné a jestli je vztah speciality vůči sobě.

Lex posterior je také obecný princip vnitrostátního práva, podle kterého má později platná (resp. účinná) norma přednost před normou dříve platnou. Opět se nejedná o zásadu bezvýhradnou, která je navíc zakotvena ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

Systematickou integrací se rozumí výkladové pravidlo zakotvené v čl. 31 odst. 3 písm. c) VÚSP, tedy, že se bude brát zřetel na každé příslušné pravidlo mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi stranami.

Posledním způsobem je hierarchizace mezinárodního práva. Mezinárodní právo je systém založený na horizontálním vztahu (to samé platí pro mezinárodní soudy). Hierarchizace je tvořená základními třemi aspekty a to čl. 103 Charty OSN³¹, *jus cogens*³² a závazky *erga omnes*. Vzhledem ke nejednotě mezi jednotlivými státy, Komise k této otázce přistupovala opatrněji a proto je hierarchizace prezentována spíše jako teoretická možnost. Není též bez zajímavosti, že v souvislosti s tímto řešením, je zmiňována konstitualizace, což je ve své podstatě proces přesně opačný³³.

V případě MOX Plant jsou stežejnými dokumenty Úmluva OSN UNCLOS a Konvence OSPAR pro posouzení základních materiálních otázek převozu nebezpečného materiálu po Irském moři. V otázkách procesní a institucionální jsou také důležité zakládající smlouvy EU a EURATOMu.

Při posuzování principu *lex specialis* je nutné identifikovat předmět úmluv. Z textu preambule i následujících článků je patrné, že Úmluva OSN UNCLOS je obecnou úmluvou mořského práva, vč. ustanovení o ochraně mořského životního prostředí³⁴. Konvence OSPAR je naopak velmi úzce profilována na ochranu životního prostředí a také *ratione loci* je výrazně zúženo³⁵. Ani jedna z úmluv neobsahuje obligatorní způsob řešení sporů před určitým orgánem^{36 37}. Zde by se tedy dalo usuzovat, že v rámci základních hmotněprávních instrumentů nevzniká žádný konflikt norem; konflikt, resp. spíše interpretační obtíže vznikají při zapojení Smluv zakládající EU a EURATOM. Již zmiňovaný čl. 193 SESAE

³¹ Čl. 103: „Jestliže by došlo k střetu mezi závazky členů Spojených národů podle této charty a jejich závazky podle kteréhokoliv jiného mezinárodního ujednání, mají vrch závazky podle této charty.“

³² Čl. 53 VÚSP: „Každá smlouva, která v době svého uzavření je v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva, je nulitní. Pro účely této úmluvy je imperativní normou obecného mezinárodního práva norma přijatá a uznaná společenstvím států jako celemek za normu, od níž není dovoleno se odchýlit a která může být změněna pouze normou obecného mezinárodního práva stejné povahy.“

³³ Zpráva Komise OSN pro mezinárodní právo 2006, s 167

³⁴ Čl. 192 a násl. UNCLOS

³⁵ Čl. 1 OSPAR

³⁶ Čl. 282 UNCLOS

³⁷ Čl. 32 OSPAR

konstituuje soudní systém Společenství jako obligatorně závazný pro všechny členské státy v otázkách týkajících se smluv. Ochranu mořského životního prostředí, byť v souvislosti s nukleárním materiálem, je přinejmenším sporné posuzovat jako speciální část normovanou Společenstvím. Otázku do jaké míry je EU (a EURATOM) „klasickou“ mezinárodní organizací a do jaké míry je to (kon)federace *sui generis* ponecháme stranou.

Zásada *Lex posterior* ve vztahu mezi Úmluvou UNCLOS i Konvencí OSPAR nás dovede k obdobnému výsledku jako zásada předchozí. Stejně tak neřeší lépe vztah k Smlouvám EU, proto se přesunem k dalšímu možnému řešení.

Pravidlo systematické integrace se objevuje v tomto sporu několikrát. Např. v řízení před Tribunálem ITLOS Irsko zmiňuje Konvenci OSPAR i závazky ze SESAE a Velká Británie na ně také odkazuje (viz výše). Soud na to však nebral zřetel a tyto námitky při aplikaci systematické integrace měly být vzaty v potaz. Opačně se zachoval předseda Tribunálu podle dodatkového protokolu VII Thomas Mensah, který naopak zohlednil závazky plynoucí z členství v Evropském společenství.

Hierarchizace ve smyslu čl. 103 Charty OSN, *ius cogens* a závazky *erga omnes* by neměla žádný vliv v tomto konkrétním případě.

Procesní zásady

Elementárním základem každého právního odvětví jsou jeho zásady a principy. U mezinárodního práva veřejného se pro tyto zásady vnitrostátních právních odvětví užívá terminus technicus obecné právní zásady. Podle čl. 38 Statutu MSD mají obecné zásady právní postavení pramene práva³⁸. Vzhledem k této práci jsou podstatné především

³⁸ Doktrína však není jednotná v tom, jestli se obecné zásady právní řadí mezi základní prameny práva, nebo jestli se jedná o pomocný pramen práva. Stejně tak neexistuje taxativní výčet jednotlivých vnitrostátních principů, které by byly takto „přejaty“ od mezinárodního práva veřejného.

procesněprávní zásady, mezi které řadíme např. *nemo iudex in re sua, audiatur et altera pars* a *ne bis idem*³⁹.

Zásada *ne bis in idem* reprezentuje jeden ze základních principů všech moderních právních systémů. Jedná se o zásadu, která ovlivňuje funkci celého právního systému, bez ohledu na to, jestli se jedná o vnitrostátní nebo mezinárodní právo. Mimo kategorizaci jako obecnou právní zásadu je též *ne bis in idem* lidským právem⁴⁰. Vzhledem k rozsahu této práce je nutné pominout rozdíly v aplikaci i přístupu této zásady v rámci různých subsystémů mezinárodního práva (mezinárodní právo trestní, investiční spory,...).

Zásada *ne bis in idem* se skládá z dvou samostatných principů – *res iudicata* a *lis pendens*. *Res iudicata* je překážka věci pravomocně rozhodnuté. Základní podmínku aplikovatelnosti tohoto principu je, že strany sporu i předmět sporu musí být totožné⁴¹. Princip *lis pendens* je překážkou probíhajícího řízení, přičemž opět je zde nutné, aby se jednalo o totožné strany a předmět sporu.

Dalším principem je *electa una via*, tedy při zvolení jedné cesty nelze zvolit jinou. Tato zásada, pokud je aplikována, se projevuje tzv. elekční klausulí⁴². Nicméně z ničeho nevyplývá, že by se jednalo o zásadu na úrovni obecných právních zásad.

Z výše uvedeného popisu průběhu celého sporu je patrné, že došlo k hrubému a vědomému porušení procesních zásad. Nejvýraznější je samozřejmě zásada *lis pendens*, jejíž účinky nastávají dříve.

V řízeních před Tribunálem OSPAR, Tribunálem ITLOS i Tribunálem podle dodatkového protokolu VII byly strany i předmět totožné⁴³. Z hlediska teorie by se princip *lis pendens* vztahoval na judiciální orgány i tehdy, pokud by řízení probíhalo pouze v rámci Úmluvy UNCLOS⁴⁴. Na řízení před Evropským soudním dvorem by se již pravděpodobně tento

³⁹ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 207

⁴⁰ V řadě mezinárodních úmluv obvykle upravující právo na spravedlivý proces zakomponována i tato zásada. Např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech čl. 14. odst. 7.

⁴¹ Polish Postal Service in Danzig Case, 1925 P.C.I.J. (Ser. B) No. 11, at 30 (May 15).

⁴² Např. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 35 odst. 2 „*Soud nebude posuzovat žádnou individuální stížnost předloženou podle článku 34, která je b) v podstatě stejná jako stížnost již předtím Soudem projednávaná anebo již předložená jiné mezinárodní vyšetřovací nebo smírní instanci a pokud neobsahuje žádné nové důležité informace.*“

⁴³ Je zde irelevantní, že v rámci řízení před Tribunálem ITLOS byla řešena pouze předběžná otázka. Forma řízení není podstatným znakem pro aplikaci principu *lis pendens*.

⁴⁴ čl. 287 odst. 1. umožňuje řešení sporů u Tribunálu ITLOS a dále Tribunálů dle dodatkových protokolů VII a VIII a také MSD

princip neaplikoval. V řízení před ESD jsou stranami Irsko a Komise, nikoliv Irsko a Velká Británie a předmětem řízení byla stížnost Komise pro nedodržení obligatorních způsobů řešení konfliktů mezi členy Společenství.

Závěr

Případ MOX Plant je ukázkou problémů, které s sebou mezinárodní spory a současné mezinárodní právo obecně mohou přinášet. Základní premisou je probíhající proces fragmentace mezinárodního práva důsledky, především ty negativní, z ní vyplývající.

Nastítněná řešení nejsou samozřejmě spasitelná, ale jistě by se tím daly eliminovat některé sporné momenty. Celkovému řešení nijak neulehčuje fakt, že v řadě otázek, které jsou klíčové pro porozumění nebo zvolení nejlepšího východiska, je doktrína značně nejednotná. Mezi tyto otázky patří např. zařazení zásady *ne bis in idem* mezi obecné právní zásady nebo otázka *self-contained regimes*.

Dalším velkým problémem je „neviditelnost“ fragmentace jako takové, která působí jako navýsost abstraktní a teoretické téma bez přímých dopadů na praxi. Při řešení nedostatků v rámci systému mezinárodního práva tak mají přednost velmi viditelné otázky. Obzvlášť v době neustálých konfliktů a krizových situací.

Otázkou tak zůstává, jakým způsobem se mezinárodní právo s fenoménem fragmentace a jejími důsledky vypořádá; zda-li to bude evoluční adaptací např. výše zmíněných procesních zásad nebo řešení navržených Komisí pro mezinárodní právo. V současné době na tuto otázku neexistuje uspokojivá odpověď.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura a články:

- ČEPELKA, Č., ŠTURMA P., BÍLKOVÁ V.: *Kodifikace a rozvoj mezinárodního práva: kodifikace mezinárodního práva, právo mezinárodních smluv, právo mezinárodní odpovědnosti*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2008, 159 s. Scripta iuridica, no. 5. ISBN 978-808-7146-033.
- Hobza, A.: *Úvod do mezinárodního práva mírového*, Část II, Praha 1935, s. 511
- Lindroos A., Mehling M.: *Dispelling the Chimera of „Self-Contained Regimes“ International Law and the WTO* in The European Journal of International Law, vol. 16., no. 5, 2005
- MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4474-6
- SCHRIJVER, N.: *The MOX plant case (Ireland v. United Kingdom): record of the proceedings, 2001-2008*. The Hague, 159 s. ISBN 978-94-91021-01-5.
- Simma B., Pulkowski D.: *Of Planets and the Universe: Self-contained Regimes* in International Law in The European Journal of International Law Vol. 17, no. 3, 2006
- ŠTURMA, Pavel.: *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2009, 117 s. ISBN 978-808-7146-194.

Mezinárodní dokumenty:

- *Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic*, 2354 UNTS 67; 32 ILM 1069 (1993)
- *United Nations Convention on the Law of the Sea*, 1833 UNTS 3; 21 ILM 1261 (1982)
- *International Covenant on Civil and Political Rights*, GA res. 2200A (XXI), 21 UN GAOR Supp. (No. 16) at 52, UN Doc. A/6316 (1966); 999 UNTS 171; 6 ILM 368 (1967)
- *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, ETS 5; 213 UNTS 221
- *Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union*, 2008/C 115/01
- *Vienna Convention on the Law of Treaties*, UN Doc. A/Conf.39/27; 1155 UNTS 331; 8 ILM 679 (1969); 63 AJIL 875 (1969)
- *Charter of the United Nations*, 59 Stat. 1031; TS 993; 3 Bevans 1153
- *Statute of the International Court of Justice*, 3 Bevans 1179; 59 Stat. 1031; T.S. 993; 39 AJIL Supp. 215 (1945)

Mezinárodní spory:

- C-459/03 - *Komise v. Irsko* ze dne 30. května 2006
- *Polish Postal Service in Danzig Case*, 1925 P.C.I.J. (Ser. B) No. 11, at 30 (May 15)
- C-364/10 - *Maďarsko v. Slovensko* ze dne 16. října 2012
- *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Jurisdiction and Admissibility, 1984 ICJ REP. 392 June 27, 1986
- *Case concerning Land Reclamation by Singapore in and around the Straits of Johor (Malaysia v. Singapore)*, ze dne 1. září 2005

Internetové zdroje:

- Jednotlivé úkony v řízení před Tribunálem OSPAR. Dostupné z: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1158
- Jednotlivé úkony v řízení před Tribunálem ITLOS. Dostupné z: <http://www.itlos.org/index.php?id=102>
- Jednotlivé úkony v řízení před Tribunálem podle dodatkového protokolu VII. Dostupné z: http://pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1148

Seznam použitých zkratek

BNFL –British Nuclear Fuels

EIA – Environmental Impact Assessment

EU – Evropská unie

EURATOM – Evropské společenství pro atomovou energii

ITLOS – International Tribunal for the law of sea

OSPAR - Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic

SESAC – Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii

SFEU – Smlouva o fungování Evropské unie

UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea

VÚSP – Vídeňská úmluva o smluvním právu